

Ergenekon'u çözmek istiyorsanız Doğu Avrupa'daki örneklere bakın

FERDA BALANÇAR

ESI (European Stability Initiative), 1999'da kurulan ve o günden bu yana Güneydoğu Avrupa'yla ilgili yaptığı araştırmalarla adından söz ettiren sivil bir düşünce kuruluşu. ESI'nin eski Yugoslavya'da yaşanan etnik çatışmalar ve Bosna Hersek'te gerçekleşen savaş suçlarıyla ilgili çalışmaları Avrupa ve dünya kamuoyunda ses getirdi. Berlin, Brüksel, Viyana dışında İstanbul'da da ofisi olan ESI, Türkiye'deki siyasi gelişmeleri de yakından izliyor. 'Gerçeklerle Yüzleşmek. Ermenistan, Türkiye ve Soykırım Tartışması', 'İslami Kalvinistler: Orta Anadolu'da Muhafazakârlık ve Değişim', 'İkinci Kadın Devrimi: Feminizm, İslam ve Türkiye Demokrasisinin Olgunlaşması' gibi araştırma raporlarıyla Türkiye'de de adından söz ettiren ESI, bir süredir Rahip Santoro'dan Hrant Dink'e, Malatya'daki Zirve katliamına kadar Türkiye'de işlenen Hıristiyan cinayetlerini yakından izliyor. ESI'nin 'Murder in Anatolia: Christian Missionaires and Turkish Ultranationalism' (Anadolu'da Cinayet: Hıristiyan Misyonerler ve Aşırı Türk Milliyetçiliği) adlı son araştırması 2007'de Malatya'da işlenen ve 3 Hıristiyan'ın vahşice öldürüldüğü Zirve Yayınevi katliamını mercek altına alıyor.

ESI'nin Başkanı Gerald Knaus eski Yugoslavya ve Sırbistan'ın eski cumhurbaşkanı Slobodan Milošević'in ve Bosna Savaşı'nda işlenen insanlık suçları sorumlularının yargılandığı Lahey Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ndeki dava sürecini yakından izleyen bir araştırmacı olarak Türkiye'de 2008'den bu yana yaşanan Ergenekon soruşturmasını da büyük bir dikkatle takip ediyor. Aynı zamanda Harvard Üniversitesi'nde insan hakları politikaları üzerine dersler veren Knaus ile Türkiye'deki Hıristiyan cinayetlerinden Ergenekon soruşturmasına uzanan bir söyleşi yaptık. Knaus, Lahey Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi ve aynı zamanda Doğu Avrupa'da Sovyet sisteminden demokrasiye geçiş sürecinde yaşananları Ergenekon süreci için çok önemli birer örnek olduğunu savunuyor.

• **Türkiye'de işlenen Hıristiyan cinayetlerini yakından izliyorsunuz? Neden diğer cinayetleri değil de Malatya cinayetini raporlaştırdınız?**

Öncelikle şunu belirtirim, bu çalışma Türkiye dışında yaşayanlara Malatya katliamını anlatmak için yapıldı. Bu tür davaların ne kadar ciddi olduğunu yabancılara anlatmak için bu raporu hazırladık.

• **Neden böyle bir ihtiyaç duyduunuz? Bu davalar yurtdışında çok ciddiye alınmıyor mu?**

Geçen yıl ABD'de Harvard'da ders verirken Ergenekon davası süreciyle ilgili pek çok tartışma yaşandığını, bu davaların fasaflı olduğunu söyleyen çok insan olduğunu gördüm. Bu davaların AKP hükümetinin, karşıtlarını dize getirmek için kullandığı bir araç olduğunu düşünen pek çok insan var. Biz de bu raporla aslında herkes tarafından bilinenleri ele alalım ve bir davayı detaylı inceleyerek bu tür davaların aslında ne kadar ciddi olduğunu gösterelim istedik. Dink davasından sonra en uzun süren ve hakkında çok da yazıl-

Lahey'deki Uluslararası Mahkeme'de Eski Yugoslavya'da işlenen savaş suçlarıyla ilgili olarak binden fazla insan çalışıyor. Mahkemenin 1,9 milyar dolar bütçesi var. Bu kadar insan, bu kadar parayla 160 zanlı hakkında çalışıyordu. Türkiye'deki bu davalar için de çok daha büyük bütçeler ve çok daha geniş bir insan kaynağı gerekiyor.

Gerald Knaus

mayan bir dava olduğu için Malatya katliamını ele aldık. Bu davada şu ana kadar 30'dan fazla duruşma oldu. Katliamdan sorumlu olanlar kimler, neden bu cinayeti işlediler, tanıklar neler söylediler ve Ergenekon davalarında adı geçen insanların bu davayla ilgileri neydi, bütün bunlara bakalım istedik. Malatya katliamı davasının ne kadar önemli olduğunu anlatabildik sanıyorum.

Şok edici durum

• **Nedir önemi bu davanın?**

Devletin bazı güvenlik birimlerinin anti-Hıristiyan kampanyaya dahil olduğunu ve bunun ne kadar şok edici bir durum olduğunu görüyorsunuz. Ergenekon bağlantılı davalarda bazı sorunlar yaşanıyor olsa da bu davalar çok önemli davalar ve yargı sürecinin yakından izlenmesi gerekiyor. Malatya katliamı yıllarca süren anti-Hıristiyan kampanyasının sonucunda işlendi. Üstelik Türkiye gibi çok küçük bir Hıristiyan cemaatine sahip bir ülkede, devletin bazı kurumları eylemleriyle bu kampanyanın sürdürülmesi, en azından dışarıdan bakanlar için şaşırtıcı.

• **Peki, neden bu kadar az sayıda Hıristiyan olan bir ülkede böyle bir kampanya üstelik devlet kurumları eliyle sürdürüldü?**

Çünkü bu küçük cemaatin sembolik önemi oldukça büyük... Dış düşmanlarla bağlantılı iç düşmanlar söylemini benimseyen, asayiş mantığının egemen olduğu Türk devlet geleneği için bu küçük cemaatin sembolik anlamı elbette çok büyük.

• **Raporunuz Türkiye dışında beklediğiniz kadar etkili oldu mu?**

Evet, Avrupa basınında özellikle Almanya'da oldukça geniş yer buldu.

• **Malatya katliamını bir Ergenekon cinayeti olarak görüyor musunuz?**

Malatya cinayetinin başka benzer cinayetlerde de gördüğümüz 3 özelliği var. İlk olarak, Hıristiyan karşıtı bir atmosfer yaratmak için kitaplar yayınlıyor, basında haberler çıkıyor. İkincisi, linç kampanyasını başlatan kişiler ya bir kamu kuruluşun-

ca çalışıyor ya da bir kamu kuruluşu tarafından maddi olarak destekleniyor. Sinan Aygün, ATO (Ankara Ticaret Odası) başkanıdır ve ATO'nun sitesine girdiğiniz zaman anti-Hıristiyan kampanyayla ilgili pek çok malzeme bulabilirsiniz. Ergün Poyraz'ın Hıristiyan karşıtı kitaplarının Jandarma istihbarat tarafından fonlandığı anlaşılıyor. 2005 - 2007 arasında, yani bu linç kampanyasının en azgın olduğu dönemde Parlamento'dan Hıristiyanlarla ilgili olumlu yasalar çıkıyor. İşin ilginç Ergenekon davasıyla birlikte tutuklamalar başlayınca anti-Hıristiyan kampanya durdu. Şunu da gördük ki bu küçük cemaat istihbarat birimleri tarafından çok yakından izleniyormuş. Malatya İnönü Üniversitesi'nde bir grup akademisyen misyonerlik üstüne çalışmış ama nedense Malatya'da bulunan misyonerlerle hiç görüşmemişler. O zaman neyi çalışıyorlardı bu akademisyenler? Jandarma istihbaratın da bu insanları izlediğini biliyoruz. Cinayetin baş şüpheli Emre Günaydın'ın ne kadar tehlikeli bir adam olduğunu bu güvenlik kuruluşlarının biliyor olması gerekiyor. Bu cinayete ilgili bir başka çarpıcı gözlem de failler yakalandıktan sonra kendilerini güvende hissetmiş olmaları. Konuyla ilgili pek çok tanık var, hangisinin doğru olduğunu bilemiyoruz ama eğer doğruysa korkunç bir durum var.

• **Mesela?**

Bir tanık diyor ki bu cinayeti Jandarma istihbarat organize etti. Bu kadar korkunç bir iddia ki devletin bunun üstüne acilen gitmesi gerekir. Bu tür davalar sonuçlarsa toplum güvenlik birimlerinin ne iş yaptığını, kendi görev ve sorumluluklarını nasıl yerine getirdiğini görür.

Spekülasyonlara dikkat!

• **Diğer Hıristiyan cinayetleriyle Malatya katliamı arasında bağ görüyor musunuz?**

Ortak noktaları genç insanların bu cinayetleri gerçekleştirmiş olmaları. Hepsinde aynı tarz ideolojik motivasyon var. İlk cinayet olan Rahip Santoro cinayetinden bu yana devletin güvenlik birimleri aynı tür zaaf-

rı gösterdiler. Ancak bu ortak noktalardan yola çıkıp spekülasyonlara yol açmamak da gerekir. Biz eski Yugoslavya'da Bosna'da işlenen cinayetleri de incelerken aynı riski görmüştük. Lahey'deki mahkemede binden fazla insan çalışıyor. 1993'den bu yana 1,9 milyar dolar bütçe ayrıldı. 160 civarında zanlı hakkında çalışıyorlardı. Türkiye'deki bu davalar için de çok daha büyük bütçeler ve çok daha geniş bir insan kaynağı gerekiyor.

• **ABD'de Harvard'da gözlemlediğiniz Ergenekon davalarıyla ilgili şüpheler AB kamuoyunda da yaygın mı?**

Avrupa kamuoyu ABD'ye göre Türkiye'deki gelişmeleri daha yakından izliyor. AB Komisyonu'nun Türkiye Büyükelçiliği Türkiye'deki gelişmeleri çok daha yakından izliyor. AB Komisyonu'nun en kalabalık delegasyonu Türkiye'de bulunuyor; böyle bir avantajı var, AB'nin.

• **Ergenekon davasının Türkiye'nin demokratikleşmesi için vazgeçilmez öneme sahip bir süreç olduğunu bugün de söyleyebiliriz musunuz?**

Bir tane Ergenekon davası yok, birden fazla Ergenekon davası var ve pek çok değişik suçlama var, O yüzden çok dikkatli olunması gerekir. Binlerce sayfalık iddianemeleri ve ek-

lerini Türkiye'de okuyan ve davayı takip eden insan var mı, bunu merak ediyorum. Türkiye'de insanlar gazetelerdeki haberleri okuyarak bu davaları takip ediyor ve gazetelerde de pek çok spekülasyon yer alıyor. Sadece Hrant Dink davasını takip etmek bile tam gün mesai isteyen bir iş. Bunların arasında Malatya katliamı davası en kolay... Az sayıda suçlama ve çok net bir cinayet var karşımızda. Diğer davaları Malatya kadar ciddi izlememiş birisi olarak her davanın değişik iddiaları gündeme getirdiğini görüyorum. Bir yanda bazı generallerin bir araya gelip 'Hükümete karşı ne tür önlemler alabiliriz' diye konuşması var, öte yanda Malatya katliamı gibi devletin güvenlik birimleri hakkında ciddi soru işaretleri doğuran bir dava var. Bütün bunları birbirine bağlamak doğru olmayabileceği gibi değişik sorular da doğuruyor.

• **Ne gibi sorular doğuruyor?**

Malatya çok net bir cinayet davası ve bu dava özelinde ortaya çıkan sorular var. Asker - sivil ilişkileriyle ilgili davalarda bu insanların cinayete suçlanması bahsi geçmiyor ama orada da darbe hazırlığı gibi farklı durum var. Darbe soruşturmasında bazı insanlar çıkıp 'Evet bunları yaptık ama bununla niye suçlandığımızı anlamıyoruz zira bu bizim işimizin bir parçası' diyorlar. Ordunun iç tüzüğüne yazan 35. Maddenin ve anayasanın kendilerine bu hakkı verdiğini söylüyorlar. Herhangi bir demokratik ülkede bu yasal alamaz ama Türkiye'de bunun yasal bir zemini var. Türkiye'nin demokratikleşmesi için elbette bu yasaların değişmesi lazım ve bu davalar da Türkiye'yi bu değişime iten bir süreç durumunda. Bununla birlikte karmaşık bir durum da söz konusu... Suç darbe planlamaksa suçlu olan kim? Bir ceza davası bunun için doğru dava mıdır? Önümüzdeki 5-10 yıl boyunca Türkiye'deki mahkemeler generalleri ve albayları suçlamakla mı zaman geçirecek? Bunlara mı odaklanacağız? Bunun Türkiye toplumu için doğru bir şey olduğunu düşünmüyorum. Güney Amerika'da darbe dönemlerinde toplumlara korkunç şeyler yaşatmış insanların yargılanmasında baktığınızda suçlanan insan sayısının çok daha az olduğunu göreceksiniz.

• **Ne yapılmalı öyleyse?**

Her bir davaya odaklanmak ve bunun için gerekli insan kaynağını sağlamak yerine bir genellemeye gitmek ve bu davaların hepsini aynı kefiye

koymak bana doğru gelmiyor. Eski Yugoslavya'da yaşanan olaylarla ilgili olarak toplam 160 kişi suçlandı. Bu sayı binlere de çıkabilirdi de ama böyle olmadı ve böyle olmadığı iyi oldu. Türkiye'de binlerce insanın suçlandığı bu davaları izleyebilmek bile çok zor ve yargı mensuplarının bunu nasıl yapabildiğini merak ediyorum. Sürekli yeni insan suçlamak ve yeni davalar açmaktansa var olan davaları derinleştirmek ve davaları sonuçlandırmak daha doğru olur. Bu soruşturmalardan bazılarının sıradan ceza davası olarak yürütülmesi doğru bir yaklaşım değil. Özel harekatçılarının ya da jandarma istihbarat birimlerinde çalışan herkesin mahkemeye çıkartılabileceğini düşünmek doğru bir şey olmadığı gibi davaların sonuçlanmasına da katkıda bulunmaz. Bu doğru bir yargı stratejisi değil.

• **Ceza davası yerine ne tür bir dava açılabilir?**

Ceza davalarına karşı olduğumu söylemiyorum ama eski sistemden yeni sisteme geçiş sürecinde geçiş hukuku diye bir şey vardır. Türkiye'nin bunu gündeme getirmesi lazım... Doğu Avrupa'da pek çok eski komünist ülke bunu yaptı. Bir takım davalar açıldı, zira işlenen korkunç suçlar vardı ama sonuçta bu ülkelerde rejim değişti. Başka ülkelerde binlerce insanın öldürüldüğü askeri diktatörlükler vardı ve bu ülkelere Türkiye'nin Ergenekon tarzı davalarla ilgili edinebileceği önemli tecrübeler var.

Ön kabul risklidir

• **Ergenekon iddianemelerinde savcılar '8 kollu bir ahtapotun sadece bir kolunun yarısını keşbildik' diyor. Eğer böyleyse bu davaları bir araya getirmek gerekmiyor mu?**

Bu ön veriden yola çıkmanıza gerek yok. Askerlerin bir araya gelerek hükümeti nasıl deviririz diye planlar yapması ilk defa olmuyor. Türkiye'de bazı kurumların bazı insanları kullanarak birilerini öldürtmesi de ilk defa olmuyor. Bunları elbette mahkemeler araştırmalı. Ama jandarmanın ordunun dışında bütün bunları da yöneten bir üst örgüt varmış gibi bir ön kabulle hareket edilmiyor. Savcılar buna inanıyorlarsa bunu kanıtlamak için iddianame hazırlayabilirler ama kamuoyuna buna ikna etmekte çok başarılı değiller. Bunun çok tehlikeli bir ön veri olduğunu düşünüyorum. Böyle bir örgüt varsa, bu örgütün bir adresi varsa buraya gidip üye olmak elbette suç olur. Bu davaları tümüyle reddetmek ne kadar güçse, şimdiden bir üst örgüt var demek de şu aşamada o kadar güçtür. Bosna'da yaşananlara baktığınız zaman Milošević ile Srebrenitza'da yaşananlar arasında bağ kurmak kadar zor bir şey yoktur. Gazeteciler için ise bu çok kolay. Ben bu bağın olduğunu hissediyordum, biliyordum. Ama bunu mahkemede kanıtlamak için savcı çok zorlandı. Demek istediğim şu; Dink cinayeti veya Malatya katliamı gibi somut olayların üstüne gidip bu cinayetlerin arkasında olanları aydınlatmak dururken tüm bu davaları Ergenekon gibi bir bulutun içine koyup değerlendirmek çok doğru gelmiyor bana. Somut bir olayın arkasındaki gerçekleri ortaya çıkartmanız çok daha sağlıklıdır.

Ordu içindeki çelişki: AB

• **Hıristiyan cinayetlerinin ilendiği linç ortamına baktığınızda anti-Hıristiyan kampanyayı yürütenler sizin de belirttiğiniz gibi kendisini Türkiye'de laikliğin teminatı olarak gören TSK'nın alt kurumları. Bu çelişkiyi nasıl açıklıyorsunuz?**

Ergün Poyraz'ın yazdıklarını okuyunca Hıristiyanlardan nefret ettiğini görüyoruz. Eski MGK genel Sekreteri Tuncer Kılınç da öyle. Hala 1920 - 22 arasında görüyorlar Türkiye'yi. Hıristiyanları dış düşmanların işbirlikçisi iç düşmanlar olarak görüyorlar.

• **Peki 2003 sonrası anti-Hıristiyan kampanyanın artışını neye bağlıyorsunuz?**

Bu, Türkiye'nin AB süreciyle ilgili... AB süreci Türkiye'de Kemalizm'in krizini ortaya çıkardı. Kemalizmin ilerlemeci, modernleşmeci bir yönü olduğu gibi anti-empyralist yani dış düşmanlara ve onların yerli işbirlikçilerine karşı mücadele yönü de var. Bazıları Kemalizm'in doğal sonucunun Türkiye'nin AB'ye girmesi olduğunu savundu. O dönemin Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök bunlardan biri... Ama MGK eski Genel Sekreteri Tuncer Kılınç gibi AB'ye yani 1920'lerde savaşılan güçlere güvenilemeyeceğine inananlar da vardı. Ordu içindeki çelişki de bençe bu.